

Bakgrunden till – och användningen av – texter för utforskande samtal

av Bengt-Åke Wennberg

Många filosofer, tänkare och forskare har utgått från behovet av samordning genom yttre styrning. De har därför formulerat sig **som om** de strukturer, språkbruk, maktförhållanden som de observerat har varit bestämmande för hur de aktuella individerna har agerat enskilt eller samfällt. Därför har maktstrukturer, organisation, regleringar och olika styrsystem riktade mot individen fått stor betydelse. För att täcka den sociala aspekten har man lagt stor vikt vid "ledarskapet".

Man har numera kommit till insikt om att de strukturer och andra sociala förhållanden man kan observera – inklusive ledarskapet – inte enkelt kan beskrivas som en orsak- verkan relation. Vad som sker är en konsekvens av vad individerna var för sig väljer att göra inom ramen för det sociala system som skapas. Många olika självständiga val konstituerar en samhandling. Samhandlingen är en systemeffekt. De strukturer och maktförhållanden som observeras kan därför sällan analyseras i termer av orsak-verkan.

De åtgärder som fungerat i en situation behöver inte fungera i en annan. Den fråga vi då alla ställs inför är; hur skall vi välja att handla för att vårt eget agerande skall bidra till en samhandling som blir något gott och inte något oönskat. Vad behöver vi veta och hur skall vi resonera?

Samhandlingen är ett kollektivt fenomen. Den formas som en följd av deltagarnas föreställningar om situationen och varandra. Föreställningarna skapas i sin tur av kommunikativa aktiviteter – det vill säga normer, texter, samtal, överläggningar och möten. Det har då visat sig att de dialoger som kan föras i sådana sammanhang kraftigt begränsas av det språkbruk vi lärt oss använda.

Språket är ett utmärkt verktyg, men när frågeställningarna är mångdimensionella och omfattande så räcker det inte till. Våra resonemang behöver då bygga på **reduktioner** – det vill säga kraftiga förenklingar – av komplicerade och komplexa skeenden. Resonemangen blir förenklade och ger en ofullständig insikt i vad som verkligen händer. En sådan förenkling som vi levt med under lång tid är exempelvis den hierarkiska tankemodellen.

Förenklingarna kan duga under en tid av stabilitet men de blir ofta otillräckliga i tider då berörda personer, grupper och samhällen drabbas av stora förändringar eller tar i bruk nya upptäckter eller kunskaper. Hur rättvisande språkbruket då kan bli beror av hur språkbruket löpande kan ändras – och ge orden och metaforerna nya konnotationer.

Vi har upptäckt att de i dag använda komplexitetsreduktionerna fångar de samtalande i resonemang som leder dem vilse både i makro- och mikro-världen. De samtalande behöver därför gemensamt inom sina respektive sociala kontexter skapa ett mer pregnant och relevant språk som är mer realistiskt och bättre avpassat för vad de i vår tid behöver beskriva för att tillsammans göra det som behöver göras. Först då kan de gemensamt generera de samhandlingar som leder till vad de vill.

Detta språkbruk innefattar de egna erfarenheterna av att verka i ett socialt system. I samtalet måste man därför "avslöja" egna och privata ståndpunkter och resonemang så tydligt om möjligt. Filosofen Foucault kallade detta för "parrhesia" – fearless speech. Ett relativt ofarligt sätt att belysa hur man tänker om de egna samspelet är att samtala med andra personer om de på denna webbsida presenterade texterna i den mån de tar upp frågor som är aktuella för den egna situationen.